

pels «burots» de Balaguer, en l'any 1313 (BABL XII, 421); «la liura carni<s>sera del pàguer y déntol», mall. 1361-5 (BSAL VII, 120a); a *El Archivo* de Dénia (II, 156) consta «pàgara» i «pagre» com a nom val. del «besugo común»; i és també pàgara el que JMBover dóna com a nom mall. del cast. *pagro* (Not. Isl. Mall. 1834). Cf. *paregol* a PELEG..

PAGELLIDA. Petit mollusc univalve gasteròpode, que viu afermat a les roques de la costa (*barretets* a la del Maresme, StPol, 1915 ---). Té l'aspecte d'un afí o derivat de *pagell*, però és probable que l'origen últim sigui un altre i que el mot —que presenta moltes i varies variants— hagi sofert diverses contaminacions o encreuaments, entre els quals fóra conspicu el de *pagell*. En tot cas és clar que l'atansament amb *peix* (que degué fer peça a AMAlcover i a l'eivissenc Pérez Cabrero)² provocant la grafia *pegellida* (respectada per Fabra i AlcM) o *peixellida*, és insostenible, vista la -gsonora constant i la inicial *pa-* de les grafies antigues i valencianes.

Ja el trobem, en efecte en textos del S. XIV: «¿Fóra pus benaventurat lo dit Fabrício si s'omplís lo ventre de peixs portats del port de la mar, qui són passats en terres molt distants e lunyades; e si s fos enguava<¿> xat de ocells strans e peregrins; si hagués menjat de les *pagellides*, conches, qui venen de la Mar Sobirana e Jusana, e n hagués tant agreujat lo ventrell, fins que provocàs a vòmit?», AntCanals (*De Providència*, NCL., 100); «los musclos e les *pagellides*, formigues e altres vèrmen no mengem tota vianda, ans en lo gust conexen quèls és bo, e què, mal», fi segle XIV (*Boeci, Cons. de Philos.*, per Genebreda v, iii, Ag., p. 242); «anant vora la mar, d'escuyll a escuyll, deportant, ab un coltelet a la mà, sercant per les roques *pagelides* e altres semblants coses», *Decam.* v, § 6, 317.5f. (trad. «andando marine conche, con un coltellino, dalle pietre spiccando»).

I hem de creure que el mot català ja tingué gran fermesa i difusió des d'antic, sigui en aquesta forma o en alguna de semblant, car des del català passà manllevat (com indica MLWagner, *DizEtSdo.* II, 205) al sard campid. *pagellida* «patella, lepade (detta anche *padèdda*, fig., sputacchio)». D'altra banda deu ser també un manlleu romànic (potser del nostre mossàrab) un nom d'aquest mollusc en l'àrab africà: l'egipci Boqtor dóna *b'dl'n* 'ostra' (vocalitzable com *bēdelān*, i ell mateix tradueix «clou de mer (coquillage), morpion de mer» per *bašlinus* (ben vocalitzat per ell mateix), del qual el *Mohit-al-Mohit* (S. XIX, Síria però que sovint recull també lèxic africà) dóna les variants *bašlinús* i *bāšilimús* (amb *-nūsā* com a nom d'unitat); en fi Pagni diu que a Tunis diuen *badalà* per l'italià *patella*.³

En els parlars catalans constatem modernament força variants. *Pagellida* és avui la forma comuna a les tres grans Illes: el DAg. la dóna com de Mallorca, documentant-la-hi en la *Selva de Consonants* del segle XVIII; AlcM en una rondalla d'AMAlcover, i l'assenyala a Mall., Men. i Eiv., pertot com a *pəžəliða*: així mateix ho anoto jo entre la gent de Formentera, com

a nom del que, des de noieta, he anomenat, a la santipolenca, un *barretet* (1963), i a Eivissa id. a Sta. Eulàlia del Riu (1963); *pagellides* ens confirma JnCastelló (*Ibiza y Form.*, p. 121, V. context a RAP); «mall. *pagellida* = cast. *patela* o *lapa*», JMBover (Not. *Isla de Mall.*, 1834, p. 25); «N. —Tio, Tio! Alerta a caure! I què fa damunt ses roques?— X. Cerc *pegellides!*», G. Cortés (*IdOr* VIII, 105). A Cala Rajada, però, jo vaig sentir *pəžəliða* (1969), on potser hi ha influència de *petxina* (que també me'n parlaven). I d'altra banda a la Costa de Tramuntana circula una variant un poc diferent *pəžəridas* a Banyalbufar, i a Valldemossa m'enumeraven *veimarinis*, *pəžəridas*, *ericons*... (1964).

A la costa del Continent no es veuen noms gaire semblants, car ja he dit que a Barcelona i St. Pol s'ha afermat el terme (comparació infantil, sens dubte) de *barretets*. Però des de la Costa Brava cap al Nord apareixen noms en *-ida* com el balcar i medieval, i de forma paral·lela, si més no en vocalisme i estructura sil·làbica: a Tossa i St. Feliu de G. i Calella de Pal. *pellarida*, segons Plaia (*Proa* de Palamós (jul. 1960, 8).⁴ Més al N. una variant: *patellida* a L'Escala (J. G. M., 1937; Plaia, l. c.); una noia de Bellcaire d'Empordà ofería ensenyar-me roques on es fan moltes *patelínas* (1936); i les persones de Santa Coloma (de Farners) que van a rebre el «Pelegrí» de Tossa li demanen alguna *pampallina* («pequeñas conchas de mar que, según la tradición, curan de dolor de cabeza», E. Claudi Girbal, *Tossa, Noticias*, p. 288). En fi, més al Nord, hi ha la forma *pərdilès*, que Plaia ens dóna com a pròpia del seu Palamós, que lleigeixo en els versos de l'Àvi Firmo, de Cadaqués (programa de festes de 1974), i la inoblidable Dolors Hostalrich de Casacuberta m'indicava espontàniament per al Port de la Selva (1961): aquí és versemblant que hi vagi haver primer *pellarida* > *peradilla* (des d'on > *perdilla*), o sigui amb una altra forma de metàtesi que el *pelladira* ja esmentat. En fi una forma tarrag. *čəpəlinə* (AlcM, *xap-*), podria ser metàtesi d'un *pəčəlinə* resultant de *pagellida* x *petxina*, tal com aquest apareix metatitzat en *čapina* a Crevillent.

Es ja ben insegur que hi hagi cap enllaç amb certes denominacions estrangeres del mateix gasteròpode: «dóu ribàs nus, ounte s'envisco / l'arapedo aplatido, o lou muscle negroun», *Calendau* (v, 22.3, que l'autor mateix trasllada al francès per «le lépas aplati ou la moule noirâtre»). Això podria ser un avatar del cultisme *lepādem* > *la lépade* > *l'alépade* > *l'arépade* (dissim.) > *l'arépédo* > *l'arapédo*.

Un enllaç amb això és problemàtic. Ja, però, ens tempta més el venec. *pantalene* pl. ja usat, com a nom de «conche marine», pel famós Canal mj. S. XVI («racogliendo *pantalene*», *Boll. Atl. Li. Medit.* v, 304). Semblança casual, endemés un poc vaga? O bé hi ha un enllaç a fer amb aquell *pampallina* que hem vist de Sta. Coloma-Tossa? Car notem que certs parlars altitalians canvien no sols ūm en om (BROMA, GÜMENA, FLUM), sinó també ūn en on i ĩn en en. D'altra banda PECTEN és la petxina o una altra mena de conquilla en llatí clàssic, i se'n deriva el nom del gran Cap